

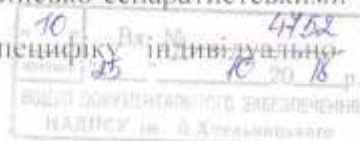
ВІДГУК

офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора
О.Д. Сафіна на дисертацію Єрмоєнко Данила Юрійовича
«Особливості відновлення психологічної стійкості прикордонників після
участі у бойових зіткненнях», подану до захисту на здобуття наукового
ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.09 –
психологія діяльності в особливих умовах

Дисертація Єрмоєнко Данила Юрійовича присвячена надзвичайно актуальній темі, оскільки являє собою продуктивну спробу внести вагомий вклад у вирішення актуальної науково-практичної проблеми відновлення психологічної стійкості прикордонників після участі у бойових зіткненнях.

Актуальність проблеми відновлення психологічної стійкості військовослужбовців Державної прикордонної служби України в умовах військово-політичного протистояння з Російською Федерацією обумовлює те, що професійна діяльність прикордонників здійснюється у вкрай екстремальних умовах. Бойове виснаження прикордонників призводить до зниження ефективності виконання ними завдань в умовах Операції об'єднаних сил на сході України, а також впливає на їхнє психофізичне здоров'я, викликаючи тривогу, агресію, страх, паніку, невпевненість у собі тощо, через що виникає потреба у відновленні їхньої психологічної стійкості.

Автором дисертації в основному вірно визначено об'єкт, предмет, мету дослідження, а також наукові завдання. Ним гармонійно поєднано у психологічному інструментарії як теоретичні, емпіричні, так і відповідні математичні методи дослідження. Слід також зазначити, що Д.Ю.Єрмоєнком в основному правильно визначено наукову новизну отриманих результатів. Зокрема, ним уперше: теоретично обґрунтовано та емпірично виявлено комплекс різнорівневих властивостей особистості прикордонника, пов'язаних із його психологічною стійкістю/нестійкістю після участі у бойових зіткненнях з російсько-сепаратистськими угрупованнями на сході України; визначено специфіку індивідуально-

психологічних властивостей особистості прикордонника у контексті відновлення його психологічної стійкості після участі у бойових зіткненнях на Сході України, а також особливості самого процесу відновлення;

Автором дисертації удосконалено структуру психологічної стійкості прикордонників та визначено чинники, які ведуть до її втрати після участі у бойових зіткненнях з противником. У дослідженні Д.Ю. Єрмоєнка набули подальшого розвитку: змістовне наповнення поняття «відновлення психологічної стійкості»; репертуар психологічних засобів її діагностики і відновлення у прикордонників, після їхньої участі у бойових зіткненнях у короткостроковій і середньостроковій перспективі.

Безперечним необхідно визнати і практичне значення отриманих результатів дослідження, яке полягає у тому, що вони можуть бути використані психологічними службами ДПСУ та інших правоохоронних органів та структур держави з метою діагностики та відновлення психологічної стійкості персоналу і підвищення ефективності його професійної діяльності в зоні ООС. Отримані результати також сприяють розробці особистісно орієнтованих психокорекційних програм, спрямованих на підвищення психологічної стійкості. Крім того, результати дослідження можна використовувати при підготовці курсантів Національної академії ДПСУ та системі професійної підготовки офіцерського складу відомства, розробці керівних документів щодо попередження проявів психологічної нестійкості. До цього ж слід зазначити, що основні результати автора дисертації з достатньою повнотою висвітлено у фахових виданнях.

У першому розділі – «Теоретичний аналіз стану дослідженості проблеми психологічної стійкості представників ризиконебезпечних професій» здійснено теоретичний аналіз наукових джерел, який надав можливість відмітити, що у психології існують певні розбіжності у визначенні поняття «психологічної стійкості» (здатність, властивість, стан), однак спільним можна зазначити те, що мова йде про готовність особистості (суб'єкта діяльності) успішно протистояти негативним (екстремальним)

чинникам (умовам), які можуть негативно впливати на її психічне та фізичне здоров'я та працездатність.

Позитивним є те, що в основу методології дослідження дисертантом було покладено такі концептуальні положення: війна – це ситуація перманентної психотравматизації, яка сприяє емоційному виснаженню (І.Малкіна-Пих, Г.Сухарєва, Є.Краснушкин); несприятливий вплив екстремальних (бойових) умов підвищує чутливість до психотравмуючих чинників; цьому сприяє загальна астенизація, зниження тону, млявість та апатія (В.Гіляровський); психотравмуючі чинники впливають не лише на психіку людини, але й на весь організм у цілому (В.Архангельський); вплив на психіку в екстремальних умовах є результатом взаємодії багатьох чинників (Е.Залкінд, Є.Попов); подолання наслідків травмуючої ситуації як результату гострої реакції на стрес, з одного боку, та посттравматичного стресового розладу як результату розвитку психічної травми, з іншого, потребують диференційованої за часом, змістом та техніками психологічної допомоги постраждалому (Н.Онiщенко, О.Сафін, Н.Мась, В.Стасюк, О.Тімченко та ін.).

Автором дисертації операціоналізовано поняття психологічної стійкості прикордонника - це така характеристика його особистості, яка забезпечує її стійкість до протидії зовнішнім негативним впливам, зокрема під час безпосереднього виконання завдань в умовах бойової обстановки на державному кордоні, та проявляється у здатності відновлювати психологічну рівновагу шляхом адекватного реагування на раптові зміни обстановки в екстремальних умовах без негативних наслідків для психічного і фізичного здоров'я прикордонника. Д.Ю. Єрьоменком конкретизується, що фокусом дослідження є саме перший період, так званих первинних реакцій, який відповідає періоду переживання короткострокової травмуючої події. Власне цей період первинних реакцій і є переживанням короткострокової, поки що, травми. Відповідно, можна виокремити усе ті ж самі стадії в процесі переживання цього періоду травми, що і при короткостроковому перебуванні людини в умовах стрес-події.

Автором встановлено, що участь прикордонників у бойових зіткненнях веде до втрати прикордонником психологічної стійкості, що може кваліфікуватися як стан нервово-психічної нестійкості, який супроводжується деструктивними процесами в емоційній, вольовій, поведінковій, діяльній сферах: підвищена тривожність, стомленість, агресія, пригніченість, розгубленість, депресія, наявність внутрішньоособистісних конфліктів, порушення пам'яті та сну, що потребує оперативного відновлення. Визначено, що відновлення психологічної стійкості прикордонника – це система організаційно-психологічних заходів, яка спрямована на гармонізацію внутрішнього стану прикордонника через зміни у його психіці з метою подолання негативних психічних станів. Відновлення психологічної стійкості прикордонників буде здійснюватися у короткотривалій та середньостроковій перспективі, тобто одразу після її втрати (вияву нервово-психічної нестійкості), що вимагатиме оперативних психокорекційних заходів. Цей процес спрямовується на гармонізацію внутрішнього психічного ресурсу прикордонника з метою подолання наслідків деструктивних психологічних впливів бойових зіткнень на його психічне здоров'я.

У другому розділі «Діагностичне дослідження втрати психологічної стійкості серед прикордонників, що брали участь у бойових зіткненнях» автором подано результати емпіричного дослідження втрати психологічної стійкості прикордонниками після їхньої участі у бойових зіткненнях під час проведення антитерористичної операції. Цілком доречним вважаємо вибір дисертантом для проведення емпіричного дослідження адекватного психодіагностичного інструментарію: методики діагностики рівня емоційного вигорання В.Бойка; шкали депресії Бека; методики Г.Лізенка «Самооцінка психічних станів»; методики визначення психічного вигорання О.Рукавішнікова; методики визначення домінуючого стану Л.Кулікова. Методичним засобом для отримання первинної інформації автором було обрано анкетування.

У третьому розділі «Особливості відновлення психологічної стійкості

тим він обмежився лише деякими з них, не зважаючи на заявлений психодіагностичний комплекс.

4. Автор зазначає, що показником ефективності першої психологічної допомоги є оптимізація психічного стану та поведінки постраждалого і відновлення його психологічної готовності до дій за своїм функціональним призначенням. Але з огляду на те, що цей показник має інтегральний характер, автору було б бажано розкласти його на дискретні складові, що б дозволило усебічно оцінювати рівень професіоналізму психолога на передовій.

5. Не зважаючи на достатньо умовний поділ психологічної допомоги за часовими рамками і змістовним її наповненням, нам здається, що з огляду на заявлену тему автор певною мірою так захопився нею, що почав відхилятися від неї, розпочавши дискурс щодо вторинної психологічної допомоги.

6. Загальні висновки дещо звужено подано наукові здобутки автора дисертації, зокрема, не подано кількісно-якісні результати первинного обстеження постраждалих та притаманні їм когнітивні, емоційні та поведінкові симптомокомплекси, а також динаміку змін за результатами апробації авторської комплексної програми відновлення психологічної стійкості прикордонників після участі у бойових зіткненнях на державному кордоні.

Але зазначені нами моменти не є критичними і не впливають суттєвим чином на наукову і практичну цінність роботи Д.Ю. Єрмоєнка. Беззаперечним слід визнати той факт, що автором уперше теоретично узагальнено і запропоновано нове вирішення науково го завдання щодо визначення особливостей відновлення психологічної стійкості прикордонників після участі у бойових зіткненнях на державному кордоні та розробка комплексу засобів психологічної допомоги з метою підвищення їхнього психологічного ресурсу.

Висновки. Загалом представлено до захисту дисертаційне дослідження є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані теоретичні та експериментальні результати, які у сукупності є суттєвими для розвитку

психології діяльності в особливих умовах. Дисертація відповідає паспорту спеціальності 19.00.09 – психологія діяльності в особливих умовах. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними. Оформлення дисертації та автореферату, у цілому, відповідає встановленим ДАК Міністерства освіти і науки України вимогам. Дисертація Єрмоєнко Данила Юрійовича містить результати проведених ним особисто досліджень та є самостійною науковою працею, яка за актуальністю теми, а також внеском у науку, ступенем новизни й обґрунтованості відповідає вимогам чинного порядку присудження наукових ступенів, а її автор може претендувати на присудження йому наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах».

Офіційний опонент:

завідувач кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

доктор психологічних наук, професор

О.Д. Сафін

